

Tatiana Benfoughal, Olga Fišman ja Heiki Valk (koostanut ja toimetanut): Inimese Muuseumi ekspeditsioon Eestisse. Boris Vilde ja Leonid Zurov Setomaal (1937–1938). Tartu Ülikool & Seto Instituut 2017

Viime vuoden lopulla ilmestynyt lähes 800-sivuinen julkaisu on huomionarvoinen monessakin mielessä. Ensinnäkin kyse on merkittävästä kansainvälisestä tiedehankkeesta: useiden eri tieteenalojen asiantuntijat kolmesta eri maasta (Ranska, Venäjä ja Viro) julkaisevat vuosikymmeniä unohduksessa olleita tieteellisiä materiaaleja ja kirjoittavat niihin ”kommenttipuheenvuorot” tutkimuksen nykytietämyksen valossa.

Toiseksi ilmestyy yhteensä kolme teosta – yksi ranskaksi (2017), yksi viroksi (2017) ja yksi venäjäksi (2018) – entisestä Petserinmaan maakunnasta ja sen asukkaista – sekä setoista että venäläistä. Ja teokset sisältävät heidän kulttuuriaan ennen ja nyt esittelevät laajat tieteelliset julkaisut.

Kolmanneksi Viron ja Venäjän rajan kahtia jakama alue on kuluneen 80 vuoden aikana lähes tyhjentynyt ihmisistä (esimerkiksi ennen toista maailmansotaa 56 000, viime vuonna 16 000) ja samalla merkittävä osa alueen historiasta ja kulttuuriperinnöstä on tuhoutunut, hävinnyt, tai häviämässä, mutta Vilde ja Zurov onnistuivat 1930-luvulla kartoittamaan silloisen usein eri tavoin vielä vilkkaan seudun ihmisiä, heidän elämäänsä ja kulttuuriperintöään niin, ettei tieto siitä nyt häviä koskaan.

Boris Vilde (1904–1942) ja Leonid Zurov (1902–1971) syntyivät molemmat Venäjällä, mutta elivät suurimman osan elämänsä muualla Euroopassa, erityisesti Ranskassa. Kumpikin tutkijoista eli muuten jossakin elämänsä vaiheessa myös Virossa. Boris Vilde kävi Tartossa sekä koulua että opiskeli yliopistossa. Zurovin opiskelukaupunkeja olivat kyllä Riika ja Praha, mutta ennen opiskeluaan hän taisteli yhdessä isänsä kanssa Judenitšin armeijassa, jonka joukoissa Vildet lopulta päätyivät Narvaan. Sekä Vilde että Zurov olivat kuitenkin molemmat venäläisiä, vaikka ainakin Vilde osasi hyvin myös viroa.

Boris Vilde ja Leonid Zurov tekivät 1937–1938 Ranskan luonnonhistorialliseen museoon nykyisin kuuluvan Ihmiskunnan luonnonhistoriallisen museon (Musée de l’Homme) toimeksiannosta laajan tutkimus- ja keräysmatkan Petserimaan maakuntaan Viron kaakkoiskulmaan, josta Tarton rauhassa (1920) oli tullut osa Viron tasavaltaa. Tutkijoita kiinnostivat alueen molemmat entiset ryhmät eli sekä setot että venäläiset ja aivan erityisesti seuraavat teemat: 1. historia, 2. kieli ja paikannimet, 3. arkeologia, 4. kirkolliset muistomerkit, 5. kristinuskoa edeltäneen ajan uskomukset ja kansanomaiset kristinuskot, 6. perheeseen ja sukuun liittyvä tapakulttuuri ja 7. materiaallinen kulttuuri.

Vilden ja Zurovin (joka kävi Setomaalla tutkimusmatkoilla neljä kertaa eli 1928, 1935, 1937 ja 1938) tutkimusmatkojen materiaalit jäivät vuosikymmeniksi ilman niille kuuluvaa huomiota, syinä mm. pian matkojen jälkeen alkanut toinen maailmansota, Setomaan alueen liittäminen

Neuvostoliittoon, kehnot ranskalais-neuvostoliittolaiset tutkijoiden kontaktit ja jopa se, ettei Ihmiskunnan luonnonhistoriallisessa museossa vuosikymmeniin ollut töissä ketään, joka olisi pystynyt lukemaan museoon päätyneitä Vilden ja Zurovin venäjänkielisiä muistiinpanoja.

Onneksi tutkimusmatkoilla kerätty laaja materiaali – valokuvia, piirroksia, esineitä ja tutkimusmatkalla tehtyjä muistiinpanoja ja merkintöjä – on säilynyt, vaikkakin hajonneena useisiin eri arkistoihin, museoihin ja paikkoihin (Pariisi, Tartto, Moskova ja Leeds) eri maissa.

Materiaalit on nyt siis julkaistu ja niitä kommentoimassa tai niiden tietoja täydentämässä on teoksessa nykytutkijoiden tiiviitä artikkeleja. Mukana arkeologeja, kielitieteilijöitä, folkloristeja, kansatieteilijöitä ja uskontotieteilijöitä kolmesta eri maasta. Teemasta johtuen mukana on erityisesti runsaasti virolaisia tutkijoita, joista useilla on itsellään setoidentiteetti.

Inimese Muuseumi ekspeditsioon Eestisse on laaja, hyvin tehty ja kaunis teos, josta löytyy monenlaisia kiinnostavia tietoja Setomaasta, sen asukkaista ja heidän kulttuuristaan. Ja mikä parasta teos ja sen sisältämät tiedot ovat inspiroimassa nykytutkijoita ja uutta ko. alueeseen kohdistuvaa tutkimusta useissa eri maissa.

Tapio Mäkeläinen / ELO 2017